

és ha szakítanánk a kafkai stílus követésével (már ami egy könyv fogadtatását és írója elismertségét illeti), a tévéadó főnöke elsötétített limuzinjából kikönyökölve ad hasznos tanácsokat:

„Higgye el, a legokosabb, ha egy könyvet csak akkor, és nem előbb kezdünk el írni, amikor már tudjuk, hogy kelendő lesz. [...] Hülyeség lenne kitalálni az egész könyvet előre, mert azt kockáztatnánk, hogy nem veszi meg senki; a terv így nem lenne kerek egész... Bízson meg bennem, öregem, az elején az a lényeg, hogy bekerüljünk a tévébe egy hamis könyvborítóval, a hozzá való szerző meg a tartalom pedig csak másodlagos kérdés...”

GUNDA-SZABÓ DÓRA

(Fordította Förköli Gábor,
Ráció Kiadó, Budapest, 2010,
186 oldal, 2200 Ft)

JAN NOVÁK: *Eddig megvolnánk*

Jan Novák cseh származású amerikai író *Eddig megvolnánk* című dokumentumregénye témáját tekintve joggal büszkélkedhetne „a hidegháború egyik legizgalmasabb története” jellemzéssel, ha ez a kifejezés nem toladogna önhitten mindazok elé, akik kezükbe veszik a vaskos tötetet. A regényt olvasva ráadásul

nagyon hamar világossá válik, ez nem a szokásos posztmodern játék címeikkel és alcímeikkel, hanem annak a sablonnak egy csupasz darabja, amely folyton kilátszik a történet alól, amit ráhúztak.

A történet főszereplői a cseh Mašín család tagjai, valóban élt és máig élő személyek. Már az édesapa és a nagybácsi is folyton az aktuális Ellenség, az mindenkori Gonosz ellen harcolt, természetesen mindig a Jó oldalán; a küzdelemben rendszert belekeveredtek a család nőtagjai is. Törvényszerű tehát, hogy a két fiúnak, Radeknek és Pepának is erre az útra kellett lépniük: míg a náci-cik vannak hatalmon, ellenük, majd a fordulat után a kommunisták ellen szállnak küzdelembé.

Novák könyvének magja a Mašín fivérek és három társuk 1953 őszén véghezvitt szökésének elbeszélése. Az alig húsz év körüli fiatal fiúk az NDK-n keresztül akarnak Nyugat-Berlinbe eljutni, ahol a szabadság, vagyis Amerika várja őket. Az addigi kisebb akcióik során már szembekerültek a hatalommal, megjárták a büntetőtábor is, és úgy vélik, amerikai segítséggel visszatérve sikeresebben folytathatják majd *osztálybarcukat*. A kifejezés a regényben sajátos jelentést vesz fel, nem egy elvont fogalom, hanem a kommunista diktatúrát, az Ellenséget (ki)szolgáló személyek ellen vívott valós fizikai küzdelem elnevezése.

Az öt fiúnak többször is alkalma adódik „osztályharcolni” a Rossz oldalán állókkal szemben, hiszen szinte az NDK területére érkezésüktől fogva üldözi őket a Volkspolizei, a hadsereget hivatalosan fenn nem tartó állam tulajdonképpeni katonasága, amelynek tagjait egyszerűen csak *vopónak* nevezik a szövegben, ugyanazzal a mechanizmussal, ahogy a II. világháborús történetekben rendszerint csak fritzeknek hívják a német katonákat.

A történet rengeteg könnyen kiszámítható motívuma közé tartozik, hogy a mindig zsörtölődő leggyengébb láncszem szakad le először a csoportról, míg másodsorra a hősiek bajtársiasságról is tanúbizonyságot tevő marad el. Ugyancsak kiszámítható, hogy mielőtt a megmaradt három fiú eléri a célját, a szerző igyekszik egy kis bizonytalanságot kelteni, vajon mindkét fivér átjut-e a szabadság földjére.

Ennél mi sem természetesebb, talán csak az, hogy példaértékű amerikai életet élnek majd, előbb a hadseregben szolgálnak, később a civil életben próbálnak szerencsét. Mindketten vállalkozás(ok)ba kezdenek, egyikük kevesebb sikerrel, de soha nem adva fel, míg a másik-

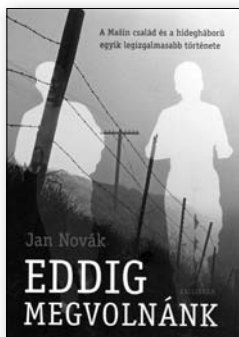
nak sorra jönnek be a legextrémebb, nagyszabású üzleti lépések is, és hatalmas vagyonra tesz szert.

Jellegzetes amerikai sikertörténetet tarthat tehát kezében az olvasó, de szerencsére akadnak olyan pillanatok, amikor a szöveg túllép ezen a leegyszerűsített képleten. A fiúk előtt még Nyugat-Berlinben felsejlik, hogy az amerikaiak számára történetük nem más, mint egy jól hangzó, sikeresen eladható sztori, a hidegháború egyik legizgalmasabb története. Itt egy pillanatra iróniába fordul át a borítón olvasható kifejezés, de mielőtt még súlya lenne a gondolatnak, el is hessegeti olvasói elől a szerző.

Akkor is sikerül a situációt sokkal összetettebben megragadni, amikor rövid időre az otthon maradt családtagok diktatúrán belüli boldogságkeresésére, az élhető élet iránti vágyukra helyeződik a hangsúly.

Ám az elbeszélés mód, amely a könyv nagy részét uralja, véleményem szerint éppen hogy nem szolgálja a diktatúra leleplezésére tett kísérletet. Hiába

a könyv végén a fényképek a szereplőkről és a fontosabb dokumentumokról, a folyton kivillanó sablon, a már-már illetlenül idegen retorika ennek a minden bizonnyal különleges családnak és megpró-

bálatásaiknak történetét sajnálatos módon szinte teljes egészében a fikció körébe utalja.

PETHÓ ANITA

(*Fordította Beke Márton,
Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010,
616 oldal, 3590 Ft*)

ÁMOSZ OZ: *Rímek életre, halálra*

Judith Butler, akinek – emberi jogi aktivista lévén – életművében magától értetődő módon követte egymást, hogy az AIDS-ben szenvedőket ért méltánytalanságok után az Izrael állam által meggyilkolt palesztin gyerekek ügyében is felemelte hangját, 2004-ben, *Pre-carious Life* című könyvében bejelentette az áldozatiság monopóliumának végét. Ámosz Oz *Sötétségről, szeretetről* című regényében maga is a viktimológiai felfogást képviselte – új könyvében már őszintébb hangot üt meg. A *Rímek életre, halálra* című kisregényben nyoma sincs például az olyan humanista közhelyeknek, mint a Másik iránti érdeklődés. Oz „szerzőjét”, akiről az elbeszélő harmadik személyben, de távolságtartás nélkül ír, nem a Másik élete

és története érdekli, kizárólag saját írói képzeletével van elfoglalva. A Másik kisajátítása foglalkoztatja, pillantása mögött a Másiknak kölcsönzött történetek bontakoznak ki. Mi jut eszébe, ha egy csúnya és bűdös öregemberre vagy egy hájas, visszeres lábú nőre néz? Nem az, hogy meg akarja érteni az életüket, hanem hogy – az elsődleges ellenszenvén túllépve – ki akarja nekik találni. Mindez talán szerencsésebb megoldás is, mint az álzsentség csapdája. „A zsidóknak is szüksége van *Lebensraumra*” – idézhetné Arnon Grunbergtől *A zsidó messiást*. A kisregény kontextusában csakis ironikusan hathat a fel-

olvasónő megállapítása, miszerint „az írók értik meg legjobban az emberi lelket”, hiszen a „szerző” kitalált történetei sejtetően sohasem találkoznak az igazsággal.

Tel-Avivban járunk a nyolcvanas években egy forró nyári estén; a

szerző egy kultúrházba érkezik, ahol új művéből tartanak felolvasást. „Előre unja az egész – írja a borító ajánlása –, a kellemetlen bizalmaskodást, a közhelyes, ostoba kérdéseket, a tudálékos irodalomtörténész műelemzését, a felolvasást. Elkalandozik a figyelme, csak testben van jelen és rutinból válaszolgat, ám képzelete annál ak-

